

Oppgave 1 (teller 20%)

I et land drives alle sykehjem av private. Sykehjemmene mottar en fast pengesum per beboer per måned i støtte fra beboerens kommune. Sykehjemmene har ikke lov å kreve tilleggsbetaling fra beboerne eller deres pårørende. Sykehjemmene kan velge helt fritt hvilke søkere de vil tilby plass til.

Personer som ønsker sykehjems plass må først henvende seg til kommunen, som vurderer om personen er pleietrengende nok til å få sykehjems plass. Dersom kommunen sier ja, kan personen (eller personens pårørende) søke sykehjems plass ved hvilket sykehjem de selv vil. Hvis personen får og tar imot sykehjems plass, er kommunen forpliktet til å gi det faste månedlige støttebeløpet til det aktuelle sykehjemmet. Når en beboer først har fått plass på et sykehjem, har vedkommende rett til å beholde plassen så lenge hen (eller de pårørende) ønsker.

- a) (Teller 10%) Forklar: Hva menes med *fløteskumming* i en sammenheng som dette? Kan sykehjemmene drive fløteskumming i dette systemet? Hvorfor/hvorfor ikke?

Med fløteskumming i denne sammenhengen menes å systematisk forsøke å skaffe kunder man tror vil bli lønnsomme, og aktivt unngå kunder man frykter vil bli ulønnsomme.

Ja, de kan drive fløteskumming i dette systemet. Det vil her innebære å tilby plass til søkere som er lite kostnadskreven, og unngå søkere som er mer kostnadskreven. Søkere som trenger omfattende pleie vil ofte kreve større kostnader. Dersom kommunen ikke gir sykehjemmene informasjon om søkerens helsetilstand, vil sykehjemmet likevel kunne skaffe seg mye informasjon om dette, for eksempel ved å invitere potensielle søkere på besøk, og deretter prioritere å gi plass til de søkerne som er relativt selvhjulpne.

- b) (Teller 5%) Er det sikkert at alle som har fått godkjent sitt behov for sykehjems plass av kommunen faktisk vil få sykehjems plass i dette systemet? Forklar.

Nei, det er ikke sikkert. Beboere med større pleiekostnader enn det faste støttebeløpet vil være ulønnsomme for sykehjemmet. Et sykehjem som tilbyr plass til slike beboere vil tape penger på dem. Beboere som allerede på søknadstidspunktet er dårlige nok til at sykehjemmet forventer at pleie av dem vil koste mer per måned enn det faste beløpet, kan derfor oppleve at ingen sykehjem tilbyr dem plass.

I landet blir loven endret. Etter lovendringen har sykehjemmene bare lov til å avvise søkere hvis de ikke har ledige plasser. Ved tildeling av plass må søkerne tilbys plass i den rekkefølgen de meldte seg som søkere ved sykehjemmet.

- c) (Teller 5%) Er det nå mulig for sykehjemmene å drive fløteskumming? Hvorfor/hvorfor ikke?

Dette begrenser mulighetene til å drive fløteskumming betraktelig, siden sykehjemmene nå ikke lenger kan velge hvem til tilbyr plass og ikke. Hvis de skal få det til nå, må det være ved å påvirke hvem som overhodet søker plass hos dem. De kan f.eks forsøke å få personer med store pleiebehov til å velge å søke andre steder ved å gi et lite attraktivt tilbud til slike personer. Eller de kan velge å lokalisere seg i områder der de venter at beboerne i snitt er mer selvhjulpne eller har pårørende som hjelper til mer, eller markedsføre tilbudet sitt mer aktivt i slike områder. Det

vil nok likevel være begrenset hvor mye fløteskumming man kan bedrive i et slikt system, siden kommunen ikke godkjenner sykehjemsbehov for relativt friske personer, og sykehjemsbeboere generelt er skrøpelige og raskt kan endre helsetilstand.

Oppgave 2 (teller 50 %)

Parlamentet i et land har bestemt at klimagassutslippene fra industrien i landet i løpet av relativt kort tid må reduseres til det halve av fjorårets nivå. Parlamentet ber regjeringen utarbeide et forslag til hvordan dette kan gjøres i praksis.

Du jobber i finansdepartementet, og får i oppdrag å skrive et kort notat om kostnadseffektiviteten til følgende tre alternative tiltak:

- i) Et pålegg til alle industribedrifter om å redusere bedriftens karbonutslipp til halvparten av fjorårets karbonutslipp fra denne bedriften.
- ii) En avgift til staten per kg karbonutslipp, lik for alle industribedrifter. Avgiften settes akkurat høyt nok til at totale karbonutslipp fra landets industri blir redusert til halvparten av fjorårets nivå.
- iii) Et system for omsettelige kvoter for karbonutslipp fra industrien i landet. Staten vil dele ut gratis kvoter til bedriftene. Hver bedrift får en kvote lik halvparten av fjorårets karbonutslipp fra denne bedriften.

Du kan anta at klimagassutslipp enkelt kan måles og kontrolleres, og at ingen av bedriftene har markedsmakt. Bare ett av tiltakene skal gjennomføres.

- a) (Teller 20%.) Skriv notatet.

Tiltak i) vil oppnå målet om halvering av utslippene, men til unødig høye kostnader. Ulike bedrifter vil typisk ha ulike (absolutte og marginale) rensekostnader. Ved dette tiltaket må alle redusere sine utslipp med 50%, uansett om det er dyrt eller billig.

For samfunnet som helhet blir totale rensekostnader lavere med et system som sikrer at de som kan rense billig, renser mye, mens de som har høye (marginale) rensekostnader til gjengjeld renser mindre, slik at marginale rensekostnader blir like for alle. Forslag ii) og iii) sikrer dette.

Ved forslag ii) har bedriftene et valg: de kan rense eller betale avgiften. De som har lavere marginale rensekostnader enn avgiften vil velge å rense. De som har høyere marginale rensekostnader enn avgiften vil velge å ikke rense og i stedet betale avgiften. Dermed blir det mye rensing hos de som har høye rensekostnader og lite rensing hos dem det er dyrt for. Til slutt vil den marginale rensekostnaden være lik for alle bedrifter.

Ved forslag iii) gjelder nesten akkurat det samme: bedriftene har et valg mellom å rense eller bruke kvoter. Hvis de har lavere rensekostnader enn kvoteprisen i markedet, kan de rense, og selge sine egne kvoter i stedet for å bruke dem (og de slipper å kjøpe kvoter av andre). Hvis de har høyere rensekostnader enn kvoteprisen i markedet, kan de slippe ut, og bruke sine egne kvoter og om nødvendig kjøpe flere i markedet. Fordi det lønner seg å slippe ut hvis man har høyere rensekostnader enn kvoteprisen, og rense hvis man har lavere rensekostnader enn kvoteprisen, vil alle rense inntil deres marginale rensekostnad er lik kvoteprisen.

Landets miljøparti mener at det ikke er nok å halvere industriens karbonutslipp. De fremmer derfor et forslag for parlamentet om at straks ett av de tre tiltakene nevnt over er vedtatt, uansett hvilket av dem, må kullfyring i industrien forbys i tillegg.

- b) (Teller 10%.) Vil virkningene av et forbud mot kullfyring avhenge av hvilket av tiltakene i) – iii) over som blir valgt? Hvorfor/hvorfor ikke? Begrunn svaret ditt.

Ja. Hvis tiltak i) eller ii) blir valgt, kan det tenkes at miljøpartiets forslag fører til ytterligere utslippsreduksjoner (mer presist, dersom ikke alle bedriftene allerede har kvittet seg med kullfyring på grunn av de opprinnelige tiltakene). Men hvis tiltak iii), et kvotemarked, er blitt innført, vil forbudet mot kullfyring ikke endre totale utslipp i det hele tatt. Grunnen er at totale utslipp uansett er gitt ved kvotetaket (så lenge det overhodet lønner seg å slippe ut). Hvis noen bedrifter nå må slutte med kullfyring, vil de etterspørre færre kvoter, kvoteprisen vil gå ned, det blir billigere å slippe ut, og andre vil kjøpe flere kvoter og slippe ut mer.

Avdelingslederen din takker deg for et godt og grundig notat. Han forklarer hvilket av de tre alternativene han mener avdelingen bør anbefale overfor finansministeren, og ber deg skrive utkast til et dokument som skal begrunne dette synspunktet overfor finansministeren.

Før det nye dokumentet er sendt videre til finansministeren, blir du imidlertid innkalt til kontoret til avdelingslederen. En annen person er også til stede, nemlig hr. X, som eier en stor industribedrift med betydelige karbonutslipp. Mens hr. X sitter og stirrer taust på deg, forteller avdelingslederen at hr. X har gjort ham oppmerksom på en svært god grunn til at avdelingen bør anbefale finansministeren å støtte alternativ iii). Du blir overrasket, for dette er ikke det samme alternativet avdelingslederen tidligere har gitt uttrykk for at dere bør anbefale. Hr. X nikker og gir deg en lukket konvolutt, og avdelingslederen sier: «Da regner jeg med at du skriver om anbefalingen i tråd med dette.»

Tilbake på ditt eget kontor åpner du konvolutten og ser at den inneholder en nokså stor sum penger.

- c) (Teller 10%.) Hva kan være grunnen til at hr. X tydeligvis foretrekker tiltak iii) framfor i) og ii)? Diskuter. (Tips: Vurder fordelingseffektene av de tre tiltaksforslagene.)

Både tiltak i) og ii) vil være dyre for en del bedrifter (særlig de som har høye renseskostnader). Ved tiltak i) må alle rense mye, uansett kostnader. Ved tiltak ii) må man enten rense eller betale; og selv om totale renseskostnader for samfunnet blir lavere på denne måten, må jo bedriftene betale avgift til staten hvis de ikke renser alt. Man kunne tenkt seg et system der avgiftsinntektene til staten ble delt ut igjen til bedriftene på en eller annen måte (for eksempel et støttebeløp per ansatt), men i spesifiseringen av tiltak ii) står det ingenting om noe slikt – så antakelig blir de brukt til noe helt annet, som skole, helse eller generell skattelette. Ved tiltak iii) må man også rense eller betale, men man får gratis kvoter fra staten. På grunn av det siste er tiltak iii) gunstigere for bedrifter med store utslipp i fjor, siden størrelsen på gratiskvoten avhenger av dette: De trenger ikke betale noen avgift, men får i stedet en stor mengde gratiskvoter de enten kan selge til andre eller bruke til å kunne slippe ut som før uten ekstrakostnader. For en slik bedrift er derfor fordelingseffektene gunstigere ved tiltak iii) enn de to andre.

Etter møtet forsøker du å tenke gjennom hva du skal gjøre. Du ser for deg to mulige strategier:

I. Du går til avdelingslederens sjef og leverer fra deg pengene, og forteller at du er blitt utsatt for et forsøk på bestikkelse.

II. Du nevner ikke episoden for noen andre. I stedet tar du pengene selv og omskriver dokumentet med anbefalingen, slik at avdelingen nå anbefaler finansministeren å gå inn for alternativ iii).

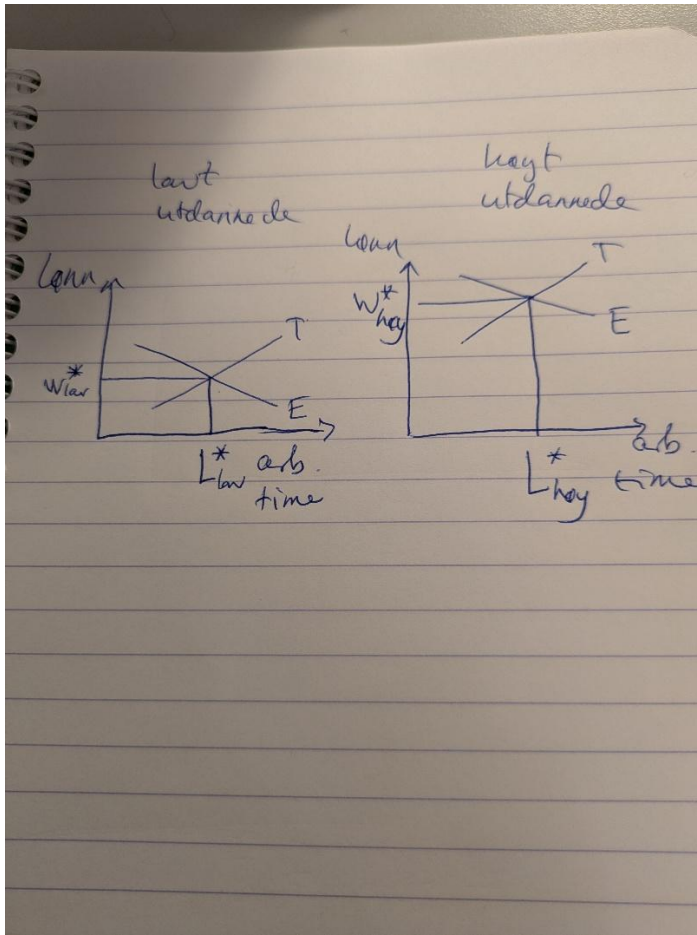
- d) (Teller 15%.) Diskuter hvordan konsekvensene for deg av å velge henholdsvis strategi I eller II kan avhenge av normene/de uformelle institusjonene i samfunnet departementet er en del av. Forklar hvorfor forventninger kan ha en viktig rolle i slike situasjoner.

Hvis korrupsjon er uvanlig og ikke sosialt akseptert, kan det være risikabelt å velge strategi II. Hvis du tar imot bestikkelsen og det blir oppdaget, er det for eksempel stor sannsynlighet for at både du og avdelingslederen mister jobben, blir stilt for retten og straffet. Hvis korrupsjon på den annen side er vanlig og sosialt akseptert, kan alternativ I tenkes å være risikabelt: Da er det for eksempel mer sannsynlig at også sjefens sjef er korrupt og tar konvoluttene med pengene selv. Kanskje hen også betrakter deg som en uforutsigbar person det er risikabelt å ha i staben, og derfor sier deg opp. Hvis du går til retten, kan det hende at retten også er korrupt.

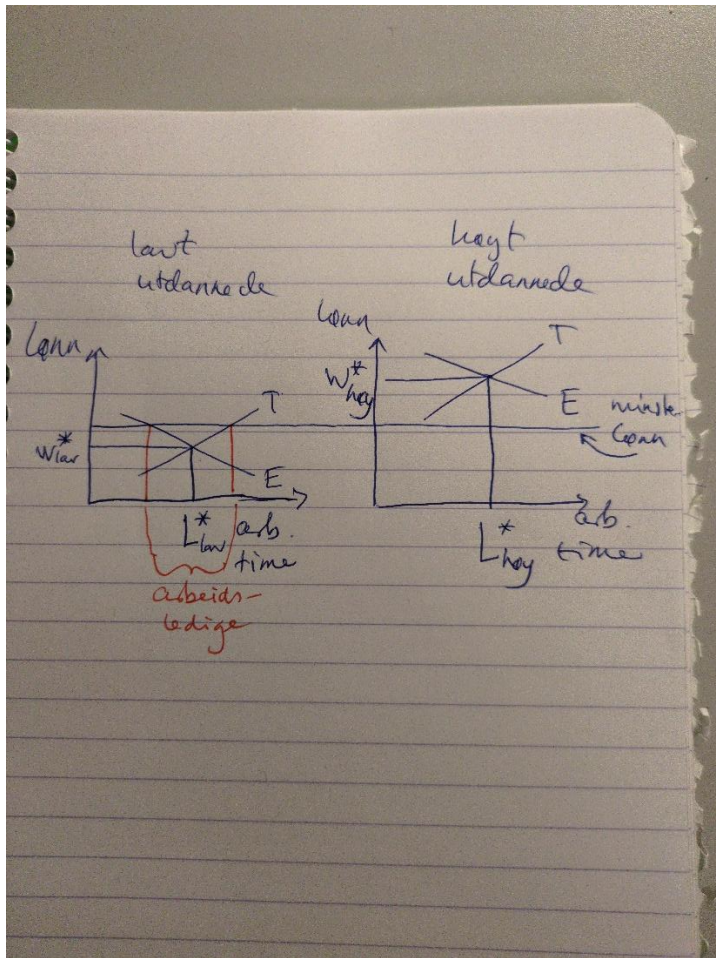
Forventninger er viktig i slike situasjoner: Når du velger hva du skal gjøre, kan det være avgjørende hva du tror andre vil gjøre. Hvis du tror sjefens sjef vil støtte deg, er det mer fristende å velge strategi I. Hvis du tror sjefens sjef vil ta pengene selv og gi deg sparken, er det mer fristende å velge strategi II. Det kan altså være slik at hvis du forventer at andre er korrupte, vil det være vanskelig for deg å unngå korrupsjon selv, og det samme gjelder for de andre. Da blir dette en «ond sirkel». Men hvis du hadde ventet at andre ikke var korrupte, ville det vært mer fristende å ikke være korrupt selv, og dette ville gjelde også for andre. Slike situasjoner kan altså tenkes å være «gode» eller «onde» sirkler, som kan være stabile når man først har havnet i dem – eller for å si det med spillteorien, alternative likevekter i et koordineringsspill.

Oppgave 3 (teller 25 %)

- a) (Teller 5%.) Tegn en figur som forestiller tilbud av og etterspørsel etter arbeidstimer for arbeidere *uten* høyere utdanning. Vis hva som blir timelønn og antall sysselsatte timeverk i markedslikevekten. Tegn deretter en tilsvarende figur for tilbud av og etterspørsel etter arbeidstimer for arbeidere *med* høyere utdanning, og vis hva som blir timelønn og antall sysselsatte timeverk i likevekten i dette markedet. Tegn figurene slik at likevektslønnen blir høyere for arbeiderne med høyere utdanning.

- b) (Teller 10%.) Anta nå at det blir innført en minstelønn, slik at det ikke er lov å sysselsette arbeidere med en lavere lønn enn denne minstelønna. La minstelønna være høyere enn likevektslønna for dem uten utdanning, men lavere enn likevektslønna for dem med utdanning. Anta at både tilbuds- og etterspørselskurvene ligger fast. Hva blir konsekvensene av minstelønna for dem uten utdanning? For dem med utdanning?

Som figuren viser, vil det oppstå arbeidsledighet for de med lav utdanning (markert med rødt). For de med høy utdanning vil det ikke være noen forskjell.

Anta nå at befolkningen i landet tror minstelønna kommer til å gjelde i svært lang tid, og at det derfor kan bli vanskelig å finne jobb for dem uten utdanning. Dermed velger flere enn før å ta høyere utdanning.

La oss for enkelhets skyld anta at arbeidsgiverne oppfører seg som før, slik at kurvene for etterspørsel etter arbeidskraft ligger fast. Minstelønna er uendret.

- c) (Teller 10%.) Når en større andel av arbeiderne har fått høyere utdanning, hvordan påvirker dette konsekvensene av minstelønna for henholdsvis utdannede og utdannede arbeidere, sammenliknet med svaret du ga i b)?

Arbeidstilbudet av høyt utdannede øker, mens det går ned for lavt utdannede. Slik jeg har tegnet figuren, er minstelønna fortsatt bindende for de lavt utdannede, så lønna deres er fortsatt lik minstelønna, men arbeidsledigheten er gått ned. For de høyt lønte er lønna gått ned. Dette kan enkelt vises i figuren. (Ignorer streken i figuren jeg har strøket over!)

